

en trobaríem molts passatges, ja vells, com: «Vidrà, situat sobre --- fresques y *xamoses* valls», Artur Osona (*Guia de Collsacabra*, 7).

Formulem allí la sospita que fou «terme estrany primerament al llenguatge més respectable de la pagesia tradicional i de la burgesia acomodada, com escau a un terme que de primer seria acollit amb desdeny, pel seu regust morisc», però tanmateix molt vell, portant vida subterrània des dels temps en què el comte Borrell i la puixança d'Almanson se les havien per les comarques barcelonenses. D'això trobo també algunes confirmacions. Un «Servandus» (qui sap si refugiat mosàrab, com el Xervando bètic de què parla Simonet, *Glos. xxxiv* n., o bé antic renegat i novell re-convers) ven al comte de Bna. Sunyer les seves vinyes, cases i terres, en el Vallès, a Rifà (< àr. *rihà* 'molí') prop de Cardedeu, junt amb les seves germanes i els qui deuen ser el marit de cada una: «Ego Servandus et sorores meas, *Exemosa* femina, Undela [nom gòtic d'home dim. masc. en -LA], Daniel et Dolze, Fresisclo [masc. gòtic], Spondia femina ---» a. 941 (*Cart. de St. Cugat* I, 21, § 20): molts paladins de vella sang cristiana s'enamoraven de minyones, i s'hi casaven, pertanyents a famílies més transigents amb les fortes pressions musulmanes, les quals sovint prenen noms d'origen més «térbol» que els «neutrals» Dolze, Spòndia (resposta llatina de noms moros que també significaven 'dolça' o 'esperança'). Un d'aquests pogué ser *Xamosa* (< *šamús* 'eixerida').

I qui sap si també en pogué quedar algun rastre o memòria en els ambients pastorils de l'Oest hispànic: en una escena entre «mozos pastores», Tirso de Molina fa sortir un personatge *Chamoso* (*La elección por la virtud*, Rivad. iv, 345); i tenint present que també hem documentat l'àrab *šamús* en accs. menys suaus: 'refractari', 'intractable', 'esquerp', 'tosc' (III, 242a27, 29, 37, 41), no rebutjarem la possibilitat d'una altra relíquia escadussera en el mot de Cuèllar (entre Segòvia i Àvila) «*chamoso* (árbol, princte. álamo) que se queda seco y con el tronco hueco».

DERIV.: *Enxamosir*, supra. *Xamosia* [*xem-*, 1876, *DAG.*]. Mots extrets de *xamós* secundàriament: *xamor* 'encís, encant' *J. Flo.* 1888 (*DAG.*): segons el model de *verdor/verdós*, *pudor/pudós*, *bellugor/bellugós*, *suor/suós* etc.; i com que al costat d'aquest hi ha *suat, suada*, també hi ha qui digué «*xamada*: contenta, guapa, alegre; ex.: que n'està de *xamada*! (Vic)» *DAG.*; 2 en el naixement i bateig del qual pogué col·laborar un altre padrí: *gemat*; i en el de «*xamicós* (Palamós) *xamós*, 'ex.: una noia molt *xamicosa*» el padrí seria *xemic* 'menudalla' (*MICA*) suggerit pel matís de 'noïeta bufona, de frèvol gest'.

1 De la identificació de *xamús* i *xamós*, ja per part dels parlants de 1500, n'hi ha ja prova en el fet que el mateix text p. p. Miquel i Planes en la seva ed. 2 del *Colloqui de Dames* (C. S. V.) amb la forma *xamús*, que allí cito, Aguiló l'havia editat, segurament a base d'un altre ms., en el seu *Jardinet d'Orats*, amb la variant *xamós* (cita en el *DAG.*). — 2 Cita de Verdager en *AlcM*; i «vi *xamat*: vi de color oliós»

(*ibid.*, vol. x, 777a6f.).

Xampa, V. *xampar*

XAMPANY, del fr. *champagne*, o sigui *vin de Champagne*, regió de França. □ 1.^a doc.: 1905, Bulbena, Vogel, *DOrt.* Variants rares *xampanya*, *-aina* («una gran cetra de *xampaina* --- lo vi de la pau», *Moreira, Folk. Tort.*, 425); *xampaineta*.

DERIV.: *Xampanyer*.

XAMPAR o ENXAMPAR, d'una arrel elemental de l'idioma čAMP- expressiva d'un acte o moviment bruscat, de la qual semblen ser lleus variants, i amb sentit no gaire diferent, el port. i gall. *chimpar* 'llançar forçivoltment', cast. ZAMPAR(SE) id. i 'ficar-se bruscamment o furtiva' i it. *inciampare* 'ensopcat', *zampare* 'picar de potes', *ciampicare* 'batzegar-se, balancejar-se'. □ 1.ª doc.: *xampar*, cançó pop. (S. XVIII?); *aixampar*, 1883; *enxampar*, 1915.

Encara que cap diccionari no va recollir aquest fins al *DOrt.* és la forma del cat. central, molt popular a Bna. i a la major part del cat. or.: mot d'un to força plebeu, o bé familiar, amb el sentit de 'agafar, atrapar' en acció flagrant de cosa reprotxable, mentida, distracció, descuit, falta, delictes; podrà fins i tot estendre's a 'copsar, entomar, agafar al vol, atrapar' com l'hi definiren a AMAlcover a St. Andreu de Palomar (doncs, en els cercles d'obriers i menestralia modesta que encapçalava Ign. Iglésias), *BDLC* VIII, 1915, 259. Variat que no deixa d'estendre's cap al SO.: Arqués testificà *añçampá* a les Borges Blanques (amb ex., *BDLC* IX, 129). Els diccs. són refractaris als mots d'aquesta mena: ni en Belv. ni Lab. (1840-1888) cap de les tres variants; crec que alguna ed. tardana de Lab. donà peu a Vogel per registrar «*aixampar*: auf-, erraffen, packen», i Bulbena (1905) per a «*xampar*: erwischen»; el *DAG.* només «*axampar*, Urgell, aixampar».

Aquest és el que primer aparegué en literatura, gràcies al tarragonès NOLLER: «lo jutge s'havia aixecat també, y semblà fer moviment instintiu d'*aixampar* el criminal» (*Notes de color*, 1883, 195), «sa conducta devia reduhir-se a vigilar, per *aixampar* el calumniador» (*Vilaniu*, 1885, 272); *AlcM* en dona cita en un poeta local de Gandesa. *Xampar* no sembla que es digui enlloc del cat. or. (a desgrat d'*AlcM*), però sí, i amb gran extensió en l'occid. Vegeu-ne dades amb el matís de 'copsar, entomar, agafar al vol' que interessava a AMAlcover (a Sort etc., *BDLC* VIII, 216, 259ss.). Segons la norma general del dialecte, pronunciat *čampá*. D'allí són les cançons populars, que ens donen el testimoni més antic de les variants del mot, i en elles la paraula apareix amb el seu habitual matís de sorpresa i afectivitat: «--- / Qu'és això, mosseta? / --- això és que 'l gatet *xampe* la rateta», *Romllo*. reco. a Menargues (MilàF, 289C; una altra *AlcM*).

Però que el mot té una vida més forta i ampla en cat. occ. almenys a la meitat Nord d'aquest domini que en el cat. central, es manifesta en el fet que allà deixa